

به نام نامی دوست

نام کتاب: علوم و فنون ادبی دهم

نام درس: نهم (موازنه و ترصیع)

کاری از: کاظم نامدار

تهیه شده در:

گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی متوسطه دوم استان مازندران

اسفند ماه ۱۳۹۹

نکات مهم درس

«موازنه»، تقابل سجع های متوازن یا متوازی در دو یا چند جمله است.

«تیر بلای او را جز دل هدف نباشد تیغ جفای او را جز جان سپر نباشد»

تیر	بلا	ی	ا	و	ر	ا	ج	ز	د	ل	ه	د	ف	ن	ب	ا	ش	د
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
تیغ	جفای	ا	و	ر	ا	ج	ز	ج	ا	ن	س	پ	ر	ن	ب	ا	ش	د

هر مصراع از بیت بالا، یک جمله است. کلمه های دو جمله را روبه روی هم

نوشته و به هم ارتباط داده ایم. همانطور که می بینید، بدون در نظر گرفتن

کلمه های تکراری مثل «او، را، جز و نباشد»، تمام کلمه های مقابل هم، به جز

«جفا و بلا» سجع متوازن اند. این تقابل سجع های متوازن - که افزایش دهنده

موسیقی لفظی شعر است - آرایه موازنه را به وجود آورده است.

موازنه ای که همهٔ سجع های آن متوازی باشد، «ترصیع» نام دارد.

آتش	عشق	است	کاندر	نی	فتاد
↓	↓	↓	↓	↓	↓
جوشش	عشق	است	کاندر	می	فتاد

سجع های پدیدآورندهٔ این موازنه، یعنی، «آتش، جوشش» و «نی، می» با سجع های مثال قبلی تفاوتی دارد؛ آیا این تفاوت را در می یابید؟ تمام سجع های این موازنه، متوازی اند؛ یعنی، علاوه بر هم وزنی، واج های پایانی آنها نیز یکسان است.

خودارزیابی ها

۱- «ترصیع» چیست؟

۲- فرق موازنه با ترصیع در چیست؟

۳- در عبارت زیر، کاربرد آرایه «موازنه» را توضیح دهید.

- در بدایت، بند و چاه بود، در نهایت تخت و گاه بود.

- هم عقل دویده در رکابت هم شرع خزیده در پناهت

۴- نوع سجع دو واژه زیر را بنویسید و به جای واژه دوم، واژه ای بگذارید که

بالاترین ارزش موسیقایی را در میان سجع ها داشته باشد.

کار

سال

۵- با توجه به بیت های زیر، به پرسش ها پاسخ دهید.

- دانه باشی مرغکانت بر چند غنچه باشی کودکانت بر کنند

- راه وصل تو ، راه پر آسیب درد عشق تو ، درد بی درمان

الف) نوع سجع های به کار رفته در هریک را مشخص کنید.

ب) سجع های به کار رفته در کدام بیت، آرایه «ترصیع» را به وجود آورده

است؟

ج) کدام بیت از نظر کاربرد «سجع»، ارزش موسیقایی بیشتری دارد؟

به پایان آمد این دفتر، حکایت همچنان باقی
به صد دفتر نشاید گفت وصف الحال مشتاقی

گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی – متوسطه دوم
استان مازندران
اسفند ماه ۱۳۹۹

